

אורות השבוע

ט' תמוז תשס"ה

בלק

גליון תורני
היוצא לאור ע"י
כולל זכרון שניאור

אור הלכה

בענין כבוד הבריות דוחה עבירה בשב ואל תעשה

הרב שמואל צבי שפירא

להעיד לפני ב"ד הקטן ממנו לא נדחה האיסור מפני כבודו. ובתירוץ השני מייסד התוס' יסוד גדול: "דכשעושין איסור על ידו לא מקרי שב ואל תעשה והכא כדפירש בקונטרס כגון שבאה אשה לפני חכם להתירה לינשא...". ומבואר בתוס' דאם ע"י שתיקתו נעשה איסור בקום ועשה לא מקרי שב ואל תעשה. ומזה הקשה השאג"א על הרא"ש שפסק שאי"צ להגיד למי שלובש כלאים בשוגג, דהלא נעשה איסור על ידו בקו"ע ויהא מחוייב להפרישו? וא"כ מוכח דתוס' בתי' זה ס"ל כהרמב"ם (דחייב להפריש כשרואה בחבירו) וכדי לתרץ הסתירה בין הגמרות יצטרך הרא"ש לחלק בין גנאי גדול לקטן כתי' האי' של התוס'. ונמצא דמחלוקת הרמב"ם והרא"ש תלוי בב' תירוצי תוס' בשבועות.

והר"א אלחנן זצוק"ל בקו"ד דברי סופרים סי' ג' חקר בטעם הדין דכבוד הבריות דוחה עבירה בשוא"ת. דיש לפרש דכבוד הבריות היא ענין חמור ועבירה נמי ענין חמור -- ושוים בחומרתם, וממילא כשיש התנגדות בין זה לזה וצריך לעבור על אחד מהן הדין הוא להיות שב ואל תעשה דאין לכל צד כח לדחות הצד השני. ומוכיח ר' אלחנן מתי' השני של תוס' דלא ס"ל כהסבר הנ"ל. (דכתב דאם במניעת עדותו יעשה עבירה חשוב קום ועשה) דמה בכך שהעבירה נחשב קו"ע הלא שווה כה"ב לעבירה וצריך האי' ת"ח לשתוק בשוא"ת ולא לעשות מעשה ולהעיד? וע"כ דהתוס' ס"ל הסבר אחר, והיינו דעבירה בשב ואל תעשה בעצמותו קל יותר מעבירה בקום ועשה ולכך נדחה מפני כה"ב, ולכך גם כשהוא עצמו יושב ושותק, כיון דרואה שאחר יעשה עבירה בקו"ע שחמור, אינו נדחה מפני כה"ב. (ואף שלדידיה הוי רק שב ואל תעשה, מסביר ר' אלחנן דכל שיש בידו למחות ואינו מוחה נתפס בעון חבירו וכיון דלחבירו הוא עוון חמור של קום ועשה לגבי העד יהיה אותו חומר אם לא יעיד להפרישו). אבל הרא"ש שס"ל שהרואה חבירו לבוש כלאים לא צריך להגיד לו, ע"כ לא ס"ל כנ"ל דא"כ יתחייב להפרישו כיון דחבירו עובר איסור שעטנא בקו"ע.

והרא"ש ס"ל כסברא ראשונה, דאם יש סתירה בין עבירה וכבוד הבריות שווים הם בחומרתם וצריך לישב ולא לעשות שום מעשה.

והביא הר"א אלחנן ראייה נגד סברת הרא"ש מהגמ' ברכות דכשהולך לשחוט פסחו ילפינן מ"ולאחותו" דמטמא למת מצוה, והטעם אמר הגמרא משום דאינו מבטל המצווה בקו"ע אלא בשוא"ת, והקשה ר' אלחנן דאם ילך לעשות

בסוף פרשתנו "זירא פנחס", ובפשט אחד בגמ' סנהדרין שראה ונזכר ש"אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד השם", וביאר רש"י דבמקום חילול השם "אין חולקין כבוד לרב" ולכך הורה פנחס הלכה לפני רבו ולא המתין ליטול רשות ממש. ובגמ' ברכות יט': לומד מזה הפסוק, ו"אר"י אמר רב המוצא כלאים בבגדו פושטן אפי' בשוק, מ"ט אין חכמה ואין תבונה וגו' דאפילו במקום כבוד הבריות לא מותר לעבור עבירה. ושם בסוף הסוגיא מביא הגמ' מברייתא דמי שהולך לשחוט פסחו ולמול את בנו ופגע במת מצוה, דילפינן מ"ולאחותו" (הכתיב אצל נזיר) דלאחותו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה. ומקשה הגמ' דלמוד מזה לכל התורה כולה? (פירוש דיהא מותר לעבור כל איסורי תורה במקום כבוד הבריות) ומתיר בגמ' "שב ואל תעשה שאני", ופירש רש"י "דברים רבים התירו לעקור דבר תורה מפני סייג ומפני כבוד הבריות היכא דאינו עוקר דבר במעשה ידים אלא יושב במקומו ודבר תורה נעקר מאליו"...

והנה יש מחלוקת גדולה בין הפוסקים במי שרואה חבירו לבוש שעטנא דאורייתא, דלהרמב"ם "הרואה כלאים של תורה על חבירו אפי' אם הוה בשוק קורעו מעליו..." וביאר הב"י דהרמב"ם היה לו גירסא בגמ' "המוצא כלאים בשוק" ולא גרס "בבגדו". אבל הרא"ש ס"ל דדווקא מי שמצא כלאים בבגדו אבל הרואה כלאים על חבירו "והלובש אינו יודע אי"צ לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו דמשום כבוד הבריות "שתוק ואל יפרישנו משוגג", (לשון הטור).

וביסוד המחלוקת הבינו הרבה אחרונים דתלוי בתירוץ תוס' בשבועות (ל). דאיתא שם בגמ' "האי צורבא מרבנן דידע בסהדותא, וזילא ביה מילתא למיזל לבי דינא דזוטר מיניה לאסהודיה קמיה לא ליזול", ומסיק הגמ' דזה שאי"צ ת"ח להעיד בפני ב"ד הקטן ממנו הוא רק בממונא אבל באיסורא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'... ומפרש רש"י כגון "אשה הבאה לפני חכם להתירה לינשא ותלמיד זה יודע שבעלה חי אין חכמה חשוב לנגד ה'" (ומחוייב להעיד להפריש מן האיסור).

ומתמיהה שם תוס' דלמה יהא מחוייב להעיד הלא הוי שב ואל תעשה -- מה שיושב ושותק ואינו מעיד -- ומבואר בגמ' ברכות הנ"ל דכה"ב דוחה עבירה בשב ואל תעשה? ובתירוץ הראשון חילקו התוס' בין גנאי גדול כפושט בגדיו בשוק, בזה דווקא הותר משום כה"ב אם היה בשוא"ת, וגם גנאי דמ"מ שאין לו קוברים, אבל בגנאי קטן כבגמ' כאן